

ANNOTATIONES IN LIBRVM
APOCALYPSEOS.
CAPVT. I.

Apocalypsis.) Demirat Valla, cur hic interpretis græcam uocem reliquerit. Cum ante hac sæpe uerterit. Nam Græca uox est Apocalypsis, quã latine possis dicere reuelationem. Indicauimus alias ex autoritate diuini Hieronymi, dictionem hanc nouam a Septuaginta fuisse repertam, quo sermonis Hebraici proprietatem exprimerent. Siquidem illi $\alpha\psi\alpha$ uocant, quoties res abdita prius aperitur. Hebræorũ more librũ auspicatus est, quis q̄suis huius operis autor, nempe a titulo. Palam facere.) $\delta\epsilon\iota\chi\alpha\iota$ .i. ut ostenderet, siue demonstraret & refertur ad sequentia, ut ostenderet per hanc reuelationem Iesu seruis illius, quid mox futurum sit. Mittens per angelum.) $\alpha\psi\omega\sigma\epsilon\iota\lambda\alpha\varsigma$ δια τῶ ἀγγέλου, id est misso mandato. Alioq̄ cum angelum miserit, quid erat quod mittebat per angelum?

Qui testimonium perhibuit uerbo dei & testimonium Iesu Christi.) $\delta\epsilon\varsigma$ ἐμαρτύρησεν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, καὶ πλὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χριστοῦ, id est qui testificatus est uerbum dei, & testimonium Iesu Christi. Nam Græcis uerbum & testimonium eiusdem casus sunt.

Quæcũq; uidit.) Interpres addere debuit & quæcũq; uidit $\delta\sigma\alpha\tau\epsilon$ εἶδε, ut hic sit tertius accusatiuus, pendens a uerbo testatus est. Quin hoc loco quiddam additum comperio in Græcis codicibus, quod in latinis penitus non inuenitur $\epsilon\lambda\iota\theta\iota\alpha\ \chi\epsilon\iota\sigma\iota$, $\epsilon\lambda\iota\theta\iota\alpha\ \chi\epsilon\iota\sigma\iota$ γενέσθαι μετὰ ταῦτα, hoc & quæcũq; sunt, & quæcũq; oportet fieri post hæc.

Beatus qui legit & qui audit.) Græce diuersus est numerus $\mu\alpha\kappa\acute{\alpha}\rho\iota\sigma\tau\omega\varsigma$ ὁ ἀναγιγνώσκων καὶ δι' ἀκούοντες, id est, beatus qui legerit, & qui audierit uerba prophetiæ. Nam huius addidit nescio quis de suo, uolens opinor exprimere uim articuli græci.

Ab eo qui est, qui erat, & qui uenturus est.) Ingenue fatendum est Græcũ sermonem nihil omnino significare quomodocũq; legas $\alpha\pi\omicron\ \delta\ \acute{\omega}\mu$, $\epsilon\lambda\iota\theta\iota\alpha$ ἢ $\delta\ \acute{\eta}\mu$, ἢ $\delta\ \epsilon\pi\chi\omicron\mu\epsilon\mu\omicron\varsigma$. Nã finge poni uerba ipsa, uelut absoluta, tolerabile est $\delta\ \epsilon\pi\chi\omicron\mu\epsilon\mu\omicron\varsigma$, sed quid tandem significat $\delta\ \acute{\eta}\mu$, siue $\delta\ \acute{\omega}\mu$. Ad uerbum ita sonat, ab ens, ab id quod erat, & ab is qui uenturus est. Valla putat hac nouitate sermonis significatam immutabilem in deo proprietatem, præsertim cũ in spiritibus inflexerit casum, ἢ $\alpha\pi\omicron\ \delta\ \acute{\eta}\mu$ ἐπὶ τὰ πνευμάτων. Caterum illud $\epsilon\pi\chi\omicron\mu\epsilon\mu\omicron\varsigma$, participiũ est uerbi, quod ad utrũq; tempus anceps est. At hoc sane loco magis cõueniebat futurũ cum præcessissent duo tempora. Qui dilexit nos.) $\tau\omicron\varsigma$ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς, .i. ei qui dilexit nos, ut referatur ad patrem, sitq; sensus Christum fuisse testem fidelem patri, qui dilexit nos, & lauit a peccatis per sanguinẽ eius. Nã suo uertendũ erat ipsius aut eius, ut pertineat ad Christum. Quãq; mox necesse est mutare personam. Et fecit nos reges & sacerdotes. Sic enim est in græcis exemplaribus $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\iota\varsigma$ ἢ $\kappa\eta\iota\epsilon\pi\epsilon\iota\varsigma$, .i. reges & sacerdotes.

Etiã amen.) $\nu\alpha\iota\ \alpha\mu\eta\eta$. Etiã non est coniunctio, sed aduerbium confirmandi, ut sit gemina confirmatio altera Græca, altera Hebraica.

Ego sum alpha & o.) $\alpha\ \eta\ \omega$. Qui primus est in re quapiam, etiã prouerbio græcis dicitur Alpha, ut apud Martialem alpha penulatorũ, & $\omega\ \mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha$ extrema est in ordine literarũ. Qua de re copiosius aliquanto diximus in Chiliadibus nostris. Et rursum qui est qui erat, & qui uenturus est totidem syllabis græce scriptũ est hic, ut paulo ante.

poderes.

Vestitum podere.) Podere penultima producta pronuntiandū est. Est enim græca uox ποδῆρος quæ significat uestem ad pedes usq; demissam, a pos, inquit Lyranus, quod est pes, & hæreo hæres, quod adhæreat talis, imo ab ἀρῶ, quod est adapto, quod ad pedes usq; cōgruat. Quorsum em̄ attinebat eandē uocē, ex græco latinoq; cōflare?

Pedes eius similes aurichalco.) Græce est, χαλκολιθάνω dictio cōposita ex are & thure. Suidas indicat esse genus electri preciosius auro, id conflare dicit, ex uitro & lapide, testans eius temperatura fuisse mensam sanctam magnæ ut ipse uocat ecclesiæ.

Sicut in camino ardenti.) Nō erat nobis par exemplariū copia in hoc opere, qđ Apocalypsis uix reperiatur addita in ullis græcorū uoluminibus. In his sane quos uiderim codicibus scriptum erat, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι. i. uelut in fornace ardētes siue igniti, ut ad pedes pertineat participium. Et facies eius.) Ὁψις, id est aspectus.

Et inuenisti eos mendaces.) Hoc loco additum reperi, καὶ ἐβάπτισα, id est & baptizasti, sed mendose ni fallor, quādoquidem in cōmentariolis græcanicis nihil erat quod ad baptismum pertineret. Suspīcor scriptum fuisse ἀπέπεμψα, id est abiecisti siue ablegasti. Sin autem.) εἶδ' ἐμὴ, Sin minus. Id paulo post transfulit, si quo minus.

Angelo Smyrnæ ecclesiæ.) Smyrnēsiū est græce σμυρναίω. Et itē paulo post. Et angelo Pergami ecclesiæ græce est Pergamensis ecclesiæ, τῆς ἐν περγάμῳ.

Doctrinam balam qui docebat in balac.) Recte admonet Valla, paulo ante illic dictū pro istic. Nam Græci carent hac pronominum differentia. Cæterum historiam de Balac rege & Balaam propheta habes Numerorū cap. 25. Calculū candidū.) Ἰήφορ λευκῶ. Olim calculis ferebant suffragia. Vnde albo lapillo notari dicuntur quæ pbanf, atro quæ damnantur. Et in suffragijs comitiōrū, nomen eius cui fauebatur calculo inscribebāt.

Thyatiræ ecclesiæ.) Θυατείρων. i. Thyatirensiū. Pedes eius similes aurichalco.) Rursus est, λιβανοχάλκω, de quo modo diximus. Et māducare de idoloticis.) De idolothytis legendū est, hoc est simulacro immolatis. Ut ageret pœnitentiā.) ἵνα μετανίσκῃ. i. ut respiceret quod tamē ad hunc modū fere uertit. Tāq; uas figulī.) ὡς τὰ σκεύη τὰ κεραμικά. i. tāq; uasa fictilia. Et angelo ecclesiæ Sardis.) τῆς ἐν σάρδεσι. i. ecclesiæ Sardenis. Et itē aliquāto infero angelo Philadelphīæ τῆς ἐν φιλαδέλφειᾳ. i. Philadelphienis ecclesiæ. Qui aperit & nemo claudit.) Laurētius legit, claudet & aperiet, futuro tēpore. Et addit κλείσει αὐτῶν εἰ μὴ ὁ ἀνοίγων. i. Claudet eū, nisi qui aperit, uerū nostrū exemplar cōsentiebat cū additiōe nostra. Angelo Laodiceæ ecclesiæ.) τῆς ἐκκλησίας λαοδικέων. i. ecclesiæ Laodicensiū. Neq; frigidus es, neq; calidus.) οὔτε ζεσός. i. neq; feruidus, a ζέω ferueo.

Incipiam te euomere.) μέλλω σε ἐμέσαι. i. euomam te, Quod tamē interpres ad hūc modū gaudet uertere. Dicis quod diues sum.) Ex his uerbis nullus alius sensus percipi pōt, nisi quod ille dicat Christū esse diuitem, proinde omittenda erat cōiunctio quod quæ hoc loco latine loquētibus nullū habet usum. Aurū ignitū pbatū.) Græca secus habēt, πεπυρωμένον ἐκ πυρός. i. ignitū ex igni, ad eū ferme modū interpretant & Græcanica scholia. Fortassis interpres legit πεπερωμένων, unde addiderit pbatū. Cōfusio nuditatis.) ἀσχύνῃ. i. turpitudine siue pbrū aut pudor. Collyrio inunge oculos.) κολλύριον.

Colluriū quā uocē dictā putant ab ijs quæ trūcatā habent caudam. Est hoc loco pharmaci genus. Ego quos amo.) ὅσους ἐὰν φιλῶ. i. quoscūq; amo. Similis erat aspectui lapidis iaspidis.) ὁμοίως ὁράσει, λίθῳ ἰασπίδι. i. similis aspectu, lapidi iaspidi. Similis uisioni smaragdinae.) Id est similis aspectu smaragdino, ut subaudias lapidi. Nā ita modo dixit σαρδίνας id est Sardensi lapidi. Et requiē nō habebāt.) οὐκ ἔχουσιν. i. nō habent, Ac mire subito mutauit genus, cū dixisset animātia subiecit λέγοντες dicētes. Sanctus sanctus sanctus.) In Laurētianis codicibus, ut ipse indicat, sanctus nouies repetit. At in meis ter dūtaxat positū erat, Ac nusq; maior uarietas q̄ in hoc uolumine, quod græcis hic liber ppemodū inter apocrypha habebat. Qui erat & qui est.) Eadē sunt uerba, de qbus ante iam dictū est. Propter uoluntatē tuā erant.) Græce est εἰσὶ sunt nō erūt. Intus & foris.) ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν

Albo calculo. uel lapillo.
Nigro lapillo. notari.

Colluriū.

Sεμ κη' ὁπωιδεμ. i. Intus & in tergo, hoc ē utraq; parte mēbrana. Leo de tribu Iuda. (ὁ λέων ὁ ὦμ ἐκ τῆς φυλῆς ἰουδα, id est leo ille qui est e tribu Iuda. Et cantabant canticū.) κη' ἄδ' ὄσσι, id est canunt. Et fecisti nos.) ἡμᾶς, Laurentius legit' αὐτοῦς, id est eos. Deinde nō est regnum, sed βασιλεῖς reges ut superius indicauimus. Et erat numerus eorū milia milia.) Laurentius legit' μυριάδες, μυριάδων, χιλιάδες, χιλιάδων **Myrias** significat decem milia. **Chilias** mille, nostrum exemplar magis consentiebat cum uulgata latinorum additione.

Myrias. Chilias.

Et audiui unū de quatuor animalib' τὰς ὄψ' uocē tonitruī.) Valla legit' ὡς φωνή. Nostri codices habebāt φωνῆς. Alioqui dicēs erat dicendū nō dicentē. Bilibris tritici.) Græce est **Choenix**, id est mensura tritici aut leguminis quæ satis sit in cibū diurnū. Et denario tantū est, nec addit uno. Equus pallidus.) Græce est χλωρός uiridis. Atq; ita uertit ipse paulo post. Et ὄμ' fœnū uiride. Sicut ficus mittit grossos.) βάλλει, id est abijcit, & grossos est ὀλίγη. Sicut liber inuolutus.) ὡς βιβλίον ἐλιωμένον, id est ut liber qui uoluitur siue cōuoluitur. Eadē uox est in psalmis de cœlis immutatis. Duodecim milia signati.) Græcis signati nō repetit' nisi in initio & fine. Nec addit' ad singulas tribus, ut ad monet Valla, ἅς ἅς in nostris exemplarib' addebat. Et signati est participiū a uerbo sigillo, ac si dicas sigillati, & sigillo obliuati. Salus ei qui sedet.) σωτηρία quod magis sonat saluationem. Alioqui quid opus erat precari salutē Christo. Et lauerūt stolas suas.) ἠγὼ ἐπλάτυνον τὰς στολὰς αὐτῶν, i. dilatauerūt stolas suas. Interpres legisse uidet' ἐπλυναν, Et deducere ποιμαίνει. i. pascet siue reget more pastorum. Ad uitæ fontes.) ἐπὶ σῶσας πηγὰς, id est ad uiuos fontes.

EX CAPITE VIII,

HAbēs thuribulū.) λιθανωτήρ, qd' alias thus significat. Dicit' apsinthiū.) ἄψινθος id est apsinthus, Alludit ad etymologiam græcæ dictionis, quæ inde dicitur est, qd' bibi non possit, quasi dicas apinthon. Agit em̄ de aquis uersis in amaritudinē. Væ uæ.) Laurentianus codex addidit τρις, id est ter, meus habebat τοῖς & bis tantum habebat uæ.

EX CAPITE IX.

ET habebāt loricas.) θώρακες, id est thoraces. Nomē illi Hebraice Abaddon.) ἄββαδὼν, Hebraice אבדן pdere est inde אבדן quasi dicas perditor aut perdēs. Latine nomē habet exterminās.) Hoc interpres adiecit de suo. Quandoq; Ioannes, aut quisquis fuit alius græce scripsit, Contentus ab ijs intelligi qui græce scirent. Nec tamen est cur tantopere stomachē Valla, si interpres uoluit & latinos scire quid sit apollyon. Vicies milies dena milia.) δύο μυριάδες μυριάδων, id est duæ myriades myriadū. **Myrias** ut modo diximus decem milia complectitur.

Loricas igneas.) θώρακες, id est, Thoraces. EX CAPITE X.

PEdes eius ut columna ignis.) ὡς στήλοι, id est ut columnæ. Quemadmodum leo cum rugit.) Græce est μυκάσαι, id est mugit, Fortasse qd' Græci non habeant eam differentiam quā latini. Signa quæ locuta sunt septem ton.) σφράγισον, id est obsigna uelut occultanda.

EX CAPITE XI.

Similis uirgæ & dictum est mihi.) λέγωμ, dicens, quasi uirga loqueretur. Nisi nominatiuus positus est absolute loco genitiui. Et accepisti uirtutem tuam magnam & regnasti.) ἐβασίλευσας aptius hic uertisset & regnum adeptus es.

EX CAPITE XII.

ET clamabat parturiens.) κρᾶζει, id est clamat. Id arguit quod mox sequitur & cruciatur ut pariat, iam q̄ apte hæc cōueniant in diuā Iesu matrē Mariam, uiderint ipsi q̄ quod de ecclesia dictū est ad illā detorquent, Imo quod de sapientia dictū est, hoc est de Christo, ad Mariā detorquet, præter ueterū omniū interpretatio nē. Ut eā faceret trahi a flumine.) ἵνα ποταμοφόρητον ποιήσῃ. i. ut efficeret, ut illam auferret flumen, siue ut raperetur flumine Græce iucūdius dixit uoce composita.

Ineptæ detorsio huius textus ad b. uirginē Mariā.

EX CAPITE XIII.

ET admirata est uniuersa terra post bestiam.) *ἢ θαυμάσιον ὅλη τῆ γῆ ὀπίσω τῆ θηρίου, id est admiratio fuit in tota terra post bestiam. Qui in captiuitate duxerunt.)* *ἔτις ἀιχμαλωσίαν συνάγει, εἰς ἀιχμαλωσίαν ὑπάγει. i. qui captiuitate cōtrahit, in captiuitate abit Laurentius secus legit. Characterem in dexa,) χάραγμα, id est notam impressam, siue in sculptam.*

EX CAPITE XIII.

Quod mixtum est mero.) *τοῦ κεκραμένου ἀκράτου, ut mero sit ablatiui casus, & referatur ad uino. Nam Græcis κεράννυθαι dicitur, quod infunditur in calicem bibituro, etiam si non diluatur aqua, aut alio potus genere.*

Amōdo iam dicit spiritus.) Græci sic distinguūt, ut amodo sit finis sententiæ ut sit sensus post hac fore beatos q̄ in dño fuerint mortui. Deinde sequit̄ *ναὶ λέγει τὸ πνεῦμα. Etiam dicit spiritus. Et hic etiā confirmantis est. In lacum iræ dei.)* *εἰς ληνὸν, qui est lacus, in quem exprimitur uuarū liquor.*

EX CAPITE XV.

Quia solus pius es.) *ὅσις Laurentius legit ἄγιος, id est sanctus. Vestiti lapide mundo & candido.)* Græce est *λίνομ, id est lino mundo. Inter pres legisse uidetur λίδομ, quæ dicitio una dūtaxat literula differt a lapide. Et splendido magis est q̄ candido, λαμπρόμ.*

EX CAPITE XVI.

Vilius sæuū ac pessimū.) *κακόμ ἢ πονηρόμ. i. malū ac malū, græce em̄ bis idē dixit nisi mauiis miserū ac malū. Qui es, & qui eras.)* Quāq̄ interpretes mutauit p̄ sonam, tamē totidem syllabis dictum est, quibus superius qui est, qui erat qui uenturus est, ὁ ὦμ, ὁ ἦμ, ὁ ἐρχόμενός. *Etiā dñe.)* *ναὶ κύριε. Etiam cōfirmantis est.*

Grando magna sicut talentū.) *ὧς ταλαντιῶνα. i. talentaris & magnitudine talenti. Talentū magnum antiquis dicebatur, unde quicquid ingens esset, id ταλαντιῶνον uocabant.*

EX CAPITE XVII.

Supra bestia coccinea.) *κόκκινον, id est coccinā, purpurā regū indicans. Et hic est sensus.)* *ὧδ' εὖ ὁ νοῦς. i. hæc est mens, siue intellectus.*

EX CAPITE XVIII.

ET in delitijs fuit.) *ἢ ἐσθνίασε. Idē uerbū, quo cōposito usus est Paulus in epistola ad Corinthios. Cū autem luxuriata fuerint in Christo uolūt nubere, de quo pluribus suo dictū est loco. Itē paulo post, ἢ ἐσθνιάσαντες. i. & lasciuierunt.*

Lignum tinium.) *θύνον. Et similia.)* *ἢ σμιδάλιμ. Lapidē molarē magnū.)* *λίδομ ὡς μύλομ, id est lapidē tanq̄ molam. Hoc impetu mittetur.)* *ὕτως ὡς μῆματι. i. sic impetu mittetur.*

EX CAPITE XIX.

Quasi uocem magnā tubarū multarū.) *ἢ κῆσα φωνῆν ὄχλο πολλοῦ. i. audiui uocem turbæ multæ. Proinde cōsentaneū est interpretē scripsisse turbæ nō tubarū.*

Alleluia.) Quod Hebræis sonat, laudate dñm. Siquidē *לְהַלְלֵהוּ* laudate est *ל' dñs. Ea uox crebra est in psalmis laudate dominum.*

Vide ne feceris.) *ὄρα μὴ. i. uide ne. Feceris addidit interpretes, quo magis explanaret lententiam. Et calcet torcular uini.)* *ληνὸμ, quod ante uertit lacū.*

Gog & magog.) Accusatiui casus est utrūq̄ & generis masculini, quod articulus Græcus declarat *τῶ γώγ ἢ τῶ μαγώγ, siue pro hominibus accipiēda sunt siue pro gente. Nec est congregabit, sed συναγαγῆμ. i. ad congregandū, aut ut cōgreget eos. Porro eos nō referit ad angulos, aut gentes, sed ad Gog & Magog. Ego sum alpha & ω.)* *γέγονα τ' ἄλφα, καὶ τ' ὦ. Noster codex consentiebat cū uulgata horū temporū additione.*

Iaspidi sicut chrystallū.) *κρυσταλλίζοντ, id est Chrystallizantī, ut referat̄ ad lapidem.*

Qui nocet noceat.) *ὁ ἀδικῶν id est qui male agit, siue qui iniustus. Et ad huc positum est pro amplius. Beati qui lauant stolas suas.)* Longe aliud Græci

μακαριοι οι ποιουντες τας εντολας αυτου, id est, beati qui faciunt mandata eius. Interpres legis se uidetur, οι πλυνοντες τας σολαας. Sed unde quod sequitur in sanguine agni? Nam id quidem apud Græcos profus non legitur. Etiam uenio cito.) *μαιερχομαι ταχυ*. Nam est cōfirmantis. At idem aduerbiū mox repetitur græcis, *νοιερχου κυριε ιησου*, id est, etiam ueni dñe Iesu. Quāq̄ in calce huius libri, nonnulla uerba reperi apud nostros, quæ aberāt in Græcis exemplaribus, ea tamen ex latinis adiecimus. Testat̄ diuus Hieronymus Apocalypsim, ne sua quidē atate fuisse receptam a Græcis. Ad hæc quosdā eruditissimos uiros, totū hoc argumentū, ceu fictū multis cōuicijs infectatos fuisse, quasi nihil haberet apostolicæ grauitatis, sed uulgatā tantum rerum historiam figurarum inuolucris adumbratā. Vt de his interim nihil dicam, me nō nihil mouerunt cū aliæ coniecturæ, tum illæ, quod reuelationes scribens tam sollicitè suum inculcat nomen. Ego Ioannes, ego Ioānes, perinde quasi syngrahā scriberet non librum, idq̄ non solū præter morem aliorum apostolorum, uerum multo magis præter suum morem, qui in euangelio modestiora narrās, non exprimit tamen usq̄ suum uocabulum, sed notulis indicat. Et Paulus coactus referre de uisionibus suis, rem sub alterius exponit persona. At hic tam arcana cum angelis colloquia describens quot locis inculcat, ego Ioannes. Ad hæc in Græcis quos ego uiderim codicibus, non erat titulus Ioannis euangelistæ, sed Ioannis theologi, ut ne cōmemorem, stilū non parū dissonantē ab eo qui est in euangelio & epistola. Nam de locis, quos quidā calumniati sunt, uelut hæreticorū quorundam dogmata redolentes, nō magni negotij sit diluere, hæc inquam me nō nihil mouerent, quo minus credere esse Ioānis euangelistæ, nisi me consensus orbis alio uocaret, præcipue uero autoritas ecclesiæ, si tamen hoc opus, hoc animo comprobatur ecclesiā, ut Ioannis euangelistæ uelit haberi, & pari esse pondere, cū cæteris canonicis libris. Iam Dorotheus Tyri episcopus ac martyr in compendio uitarum prodidit Ioannē euangelistā suū scripsisse in insula Patmo. Cæterū de Apocalypsi nullā omnino facit mentionem. Nec Anastasius quidem in suo Catalogo audeat affirmare, opus hoc illius esse, tātum ait receptum a quibusdam tanq̄ illius opus. Equidē uideo ueteres theologos magis ornandæ rei gratia, hinc adducere testimonia, q̄ ut rem seriam euincant. Quandoquidem inter gemmas etiā nō nihil est discriminis, & aurū est auro purius ac probatius. In sacris quoq̄ rebus, aliud est alio sacratius. Qui spiritalis est, ut inquit Paulus, omnia diiudicat & a nemine diiudicatur.

Vi dubitant de auctore Apocalypsis

ANNOTATIONVM ERASMI ROTERODAMI IN NOVVM
testamētum ab eodem recognitum, idq̄ ad Græcorum codicum fidem,
deinde ad uetustissima & emendata utriusq̄ linguæ exemplaria,
postremo, ad probatorum autorum citationes, & interpretationes, finis. Basileæ, Anno salutis hūanae. M.D.XVI. Kalendis Martij.